

Spis treści

Wykaz skrótów	21
Słowo wstępne	23
Wprowadzenie	28
HIGIENA	
Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko, Aneta Klimberg	31
Historia dbałości o zdrowie	31
Definicja, źródełstów odnoszący się do greckiej bogini Hygei i podział	32
Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny (NIZP-PZH)	33
Inspekcja Weterynaryjna	33
Polskie Towarzystwo Higieniczne (PTH)	34
Warszawskie Towarzystwo Higieniczne (WTH, 1898 r., zabór rosyjski)	34
I Wystawa Higieniczna w Warszawie – znaczenie dla Polaków i echa na świecie	35
Polskie Towarzystwo Higieniczne (PTH) – kontynuacja idei	35
ZDROWIE PUBLICZNE I PROMOCJA ZDROWIA – WIEDZA OGÓLNA	
Jerzy T. Marcinkowski, Aneta Klimberg	37
Zdrowie publiczne, historia, definicja wg WHO i Międzynarodowego Towarzystwa Epidemiologicznego	37
Polska – Ustawa o zdrowiu publicznym, Komitet Zdrowia Publicznego Polskiej Akademii Nauk	39
Promocja zdrowia	39
Zdrowie publiczne i promocja zdrowia – informacja o nauczaniu na polskich uczelniach	40
MEDYCYNĄ PROFILAKTYCZNA A MEDYCYNĄ NAPRAWCZA	
Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	42
Medycyna profilaktyczna	42
Edukacja prozdrowotna i profilaktyka zdrowotna	43
Medycyna kliniczna (naprawcza) rozpoczyna aktywność, gdy wystąpi choroba....	44
„Lepiej zapobiegać niż leczyć”	44

Telemedycyna	45
Historia i zastosowanie.....	46
Wybrane aplikacje – profilaktyka udarów mózgu, wczesne rozpoznanie i monitorowanie chorób układu nerwowego, pomoc w funkcjonowaniu pacjentów z otępieniem	47
Raport z listopada 2019 r. – „241 mobilnych aplikacji zdrowotnych”	48
EPIDEMIOLOGIA	
Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	49
Definicja	50
Pozytywne i negatywne mierniki stanu zdrowia	50
Zachorowalność, chorobowość, czas trwania choroby, umieralność, umieralność niemowląt, śmiertelność – objaśnienie pojęć i sposób obliczania	51
Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD-10, ICD-11).....	53
Historia klasyfikacji chorób	54
Rodzaje badań epidemiologicznych.....	55
Medycyna oparta na faktach (EBM)	56
Historia.....	56
Cochrane Collaboration.....	57
EBHC i EBNP. Bazy doniesień naukowych	57
Worldometer.....	58
Mapy interaktywne, modele matematyczne, efekt motyla – znaczenie w epidemiologii i zdrowiu publicznym.....	59
Mapy interaktywne chorób zakaźnych.....	60
Modele matematyczne – historia.....	60
Efekt motyla (<i>butterfly effect</i>)	61
Dochodzenie epidemiologiczne	62
Definicja, instytucje i służby	62
Nowoczesne moduły dochodzenia epidemiologicznego.....	64
Dylematy wokół oddania części prywatności	66
WYPADKI/ZACHOROWANIA MASOWE	
Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	68
Medycyna ratunkowa	68
Medycyna katastrof – historia, dokumenty, możliwy wpływ pandemii COVID-19 na jej rozwój	69
Podstawowe pojęcia dotyczące zakażeń	72
Choroba zakaźna, ognisko zakaźne, epidemia, pandemia	72
Sytuacja prawna stanów: zagrożenie epidemiczne, epidemia, nadzwyczajny (wojenny, wyjątkowy lub kłeski żywiołowej), pandemia	73
Bioterroryzm (wojna biologiczna)	74

Wiedza ważna dla przeciwdziałania przenoszeniu się drobnoustrojów	75
Czas przeżycia patogenów poza ustrojem człowieka i metody dezaktywacji	76
Tradycyjne metody ograniczania masowych zachorowań na choroby zakaźne	80
Dekontaminacja (mycie, dezynfekcja, sterylizacja), izolacja, kwarantanna, kordon sanitarny	80
Podstawa prawna dotycząca izolacji, kwarantanny, hospitalizacji, kordonu sanitarnego, ewakuacji	81

SZCZEPIENIA OCHRONNE

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	83
Kalendarz szczepień. Szczepienia dla wyjeżdżających poza Polskę	84
Odporność indywidualna tworzy grupową, czyli „kordon ochronny” dla słabszych	85
Niepożądany odczyn poszczepienny (NOP)	86
Ruchy antyszczepionkowe	88
Narastająca liczba dzieci nieszczepionych na świecie i w Polsce	89
Jak przekonywać do szczepień ochronnych?	90

EPIDEMIE BAKTERYJNE W PRZESZŁOŚCI

– WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	92
Wpływ dawnych epidemii na dzieje świata, higienę, kulturę	92
Dżuma. Początek zachowań epidemicznych i średniowiecznej „epidemii brudu” – największe współczesne zagrożenie biologiczne	93
Epidemia dżumy w XXI wieku – coraz większa oporność na antybiotyki!	93
Niektóre epidemie dżumy na przestrzeni wieków i przyczyny	93
„Morowe powietrze” i konstelacje gwiazd – średniowieczne postrzeganie przyczyn zarazy. Zmiana zarządzania miastem i zalecenia epidemiczne	94
Ubiór średniowiecznych lekarzy w czasie epidemii dżumy – odniesienie do współczesności	96
Leczenie – upuszczanie krwi, zapobieganie, „ocet siedmiu złodziei”, driakiew i czosnek, poradniki zdrowotne	96
Początek historii brudu	97
Anarchia wśród mieszkańców i poszukiwanie winnych	97
„Na zdrowie!” – pochodzenie zwrotu; ślady zarazy w kulturze	98
Cholera	99
Zachorowania aktualne i szczepienia	99
Tyfus plamisty	100
Historia, zachorowania aktualne	100
Szczepionka – historia uwieczniona w literaturze, na zdjęciach i filmach	100
Dur brzuszny (też czasem zwany tyfusem)	101
Epidemiologia (Polska i świat), szczepienia	101

EPIDEMIE WIRUSOWE W PRZESZŁOŚCI – WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	102
Epidemie związane z działalnością człowieka	102
<i>Poliomyelitis</i> – trwałe porażenia mięśni przyczyną niepełnosprawności ruchowej od dzieciństwa	105
Epidemie na świecie i w Polsce – historia	106
Ogólnoświatowy program eradykacji <i>poliomyelitis</i> i obecna sytuacja na świecie	107
Szczepienia ochronne, zalecenia dla podróżujących	108
Jakość życia po przebyciu <i>poliomyelitis</i> i zespół post-polio (<i>post-polio syndrome</i> – PPS)	109
Ospa prawdziwa, czyli „czarna ospa” – ryzyko użycia przez bioterrorystów	110
Największe epidemie w przeszłości i ogniska epidemiczne	110
Wakcynacja Jennera początkiem historii szczepień – 1798 r. Obecne zalecenia	111
Grypa	113
Rodzaje wirusów grypy i ich zmienność antygenowa	113
Niezwykła opowieść dyrektora Narodowego Instytutu Zdrowia USA – Jeremiego Browna	114
Pandemia grypy, tzw. „hiszpanki”, kolejne epidemie i stałe zagrożenie	116
Globalna Strategia Grypy WHO na lata 2019–2030	118
Epidemie wirusowe XX/XXI wieku – aktualnie największe zagrożenie ludzkości	119
Wirusowe gorączki krwotoczne (w tym koronawirusy). Medycyna podróży	120

PANDEMIA COVID-19 – NOWE WYZWANIA

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	124
Początkowa faza pandemii COVID-19 a niepewność wydarzeń	125
Epidemiologia czasu pandemii COVID-19	126
Przeżywalność wirusa SARS-CoV-2 poza organizmem człowieka	126
Rejestrowanie zakażeń, czynników ryzyka zachorowania i powikłań, ozdrowieńców i śledzenie rozprzestrzeniania się zakażeń	128
Nowe narzędzia w dochodzeniu epidemiologicznym	131
„Oswajanie zagrożenia” – nie boimy się grypy i innych chorób zakaźnych, a także coraz częściej nie korzystamy ze szczepień	134
„Epidemie” towarzyszące pandemii COVID-19	135
Działania władz w opanowywaniu dezinformacji i niepokoju społecznego	140
Rola mass mediów w okresie pandemii COVID-19	141
Wiara pomocą w dawnych epidemiach i w pandemii COVID-19	142
„Nie bój się, tylko wierz” (Mk 5, 36 – Ewangelia wg św. Marka)	142
Modlitwy, krzyże i <i>Salus Populi Romani</i> – ikona Matki Bożej	143

Czy pandemia COVID-19 zmienia świat?	144
Rozwój telemedycyny	146
Nauka i praca zdalna w Polsce	147
Pandemia COVID-19 a zdrowie psychiczne	147
Czy po pandemii COVID-19 wystąpi zespół stresu pourazowego (PTSD)?	150
Przemoc domowa i Deep Web (Dark Net), pedofilia	152
DETERMINANTY ZDROWIA – WIEDZA OGÓLNA	
Jerzy T. Marcinkowski, Aneta Klimberg	155
Bezpieczeństwo zdrowotne i konteksty jakości życia/zdrowia	155
Wpływ poszczególnych determinant zdrowia	156
Zdrowie 2020: Europejska polityka na rzecz zdrowia i dobrego samopoczucia	157
ZDROWIE ŚRODOWISKOWE – DZIEDZINA ZDROWIA PUBLICZNEGO	
Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	160
Definicja	160
Zachorowania i zgony związane z niezdrowym środowiskiem	160
Środowiskowe uwarunkowania zdrowia	163
Wykaz i krótkie omówienie zagadnień	163
Szczegółowiej o promieniowaniu elektromagnetycznym	165
Czynniki środowiskowe a płodność, wpływ na demografię	166
Konsekwencje zmian klimatycznych	167
Bezpieczeństwo zdrowotne powietrza atmosferycznego	168
Alarmująca sytuacja w Polsce	168
Monitoring jakości powietrza	169
Bezpieczeństwo zdrowotne wody	169
Zasoby/deficyty wody pitnej na świecie i w Polsce; problemy z tym związane	169
Woda w organizmie człowieka i zapotrzebowanie na wodę	172
Bezpieczeństwo wody pitnej. Wytyczne WHO, uregulowania prawne w UE i w Polsce	175
Kąpieliska, pływalnie i i inne miejsca okazjonalnie wykorzystywane do kąpielii	180
Wprowadzanie zakazu kąpielii. Sinice – temat poznany przez wczasowiczów ...	180
Bezpieczeństwo zdrowotne gleby	182
Bezpieczeństwo zdrowotne budynków, materiałów budowlanych i przedmiotów użytkowych	183
Rys historyczny dwóch problemów związanych z materiałami używanymi w życiu codziennym	183
Bezpieczeństwo zdrowotne otoczenia – gospodarowanie odpadami	185
Podział i dane liczbowe	186

Bezpieczeństwo żywnościowe, problem wyrzucania żywności i głodu na świecie	187
Problem głodu na świecie i wyrzucania żywności	188
Bezpieczeństwo środowiskowe – reakcja społeczeństw na zanieczyszczenie środowiska, edukacja z zakresu prozdrowotnego kształtowania środowiska	188
Architektura – znaczenie dla zdrowia psychofizycznego człowieka	189
Historia myśli architektów i urbanistów	191
Psychologia architektury	193
Architektoniczne środowisko szkolne	199
Projektowanie szpitali	199
Aranżowanie wnętrz – elementy mieszkania a samopoczucie	200
Impulsy sensoryczne – kolory	201
Architektura związana z naturą – <i>biophilic design</i>	203
Hygge – filozofia życia dotycząca też projektowania przyjaznych wnętrz	204
Zdobywanie zawodu psychologa architektury	205
Rośliny a zdrowie psychofizyczne człowieka; „leczenie ogrodami” (hortitoterapia); zieleń w miastach	205
Zwierzęta – wpływ na jakość życia opiekunów i udział w leczeniu	208
SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA DZIAŁAŃ MEDYCYNY	
Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko, Paulina Rosińska, Aneta Klimberg	212
Kryzys demograficzny	212
Prognozy GUS sprzed pandemii COVID-19 dotyczące Polski	213
Teoria pokoleń, podział współczesnych pokoleń, milenialsi – odrębności	215
Problemy we współczesnych rodzinach	218
Rodzina w ujęciu starożytnych	218
Dorosłe dzieci rozwiedzionych rodziców (DDRR)	219
Rodziny patchworkowe	221
Współczesne problemy wychowywania dzieci w Polsce – rodziny, szkoła	223
Realia polskiej szkoły	224
Krytyka polskiej szkoły na podstawie badań	226
Internet a zdrowie człowieka	227
<i>Homo interneticus</i> nową formą ewolucji człowieka?	
Droga od <i>Homo oralis</i> do <i>Homo interneticus</i>	227
<i>Homo interneticus</i> – „analfabeta funkcjonalny”?	228
Młodzi w świecie nierzeczywistym	230
Czy z powodu smartfonów jest więcej samobójstw wśród nastolatków? Czy smartfony zniszczą młode pokolenie?	232
Czy <i>Homo interneticus</i> przekształci się w <i>Homo pandemicus</i> – rozważania	234
Samotność z wyboru we współczesnym świecie	234
Wzrastająca liczba singli znakiem czasów	235

Antynataliści czyli „nie oplaca się przyjść na świat”	236
Pogrzeby on-line, zapomniane urny z prochami i samodzielne przygotowania do własnej śmierci	237
Starość wyzwaniem dla współczesnych i następnych pokoleń	238
Kiedy tak naprawdę zaczyna się starość? Starzenie się populacji	238
Postrzeganie starości na przestrzeni wieków	241
Życie seksualne po sześćdziesiątce – największa zmiana od dziesięcioleci	243
Starzenie się zmysłów. Geriatria/gerontologia i działania na rzecz osób starszych	243
Wychowanie do starości	246
Długość życia i przyczyny zgonów przed pandemią COVID-19	247
Samobójstwa	249
Raport z 2017 r. o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce. Samobójstwa nieletnich	253
Profilaktyka samobójstw, Światowy Dzień Zapobiegania Samobójstwom	256
Sytuacja w Polsce – raport z 2019 r. Stan zdrowia, systemy ochrony zdrowia, alarmująco niska liczba lekarzy i pielęgniarek	257
Stan zdrowia Polaków	257
Ocena systemów ochrony zdrowia	258

ZDROWIE PSYCHICZNE OBSZAREM DZIAŁAŃ HIGIENY

Jerzy T. Marcinkowski, Paulina Rosińska, Zofia Konopielko	262
Definicja zdrowia wg WHO	262
Zdrowie psychiczne i społeczne a jakość życia	263
Medycyna holistyczna – jedność ciała, umysłu, duszy i emocji	264
Od teorii salutogenezy Antonovsky’ego – poszukiwanie źródeł zdrowia a nie choroby. Zasoby (potencjały) osobiste, społeczne i poczucie koherencji	267
Cechy człowieka dbającego o swoje zdrowie wyznacznikami zachowań prozdrowotnych	269
Troska o zdrowie własne, społeczeństwa i środowiska – aspekty psychologiczne	270
Edukacja prozdrowotna. Psychoprophylaktyka (higiena psychiczna, prewencja psychologiczna)	271
Elementy ważne dla rozwoju człowieka i jego zdrowia psychicznego	272
Fenomen dotyku	272
Znaczenie uśmiechu, śmiechu – dr clown i nauka zwana gelotologią	278
<i>Carpe diem</i> , spotkania z przyjaciółmi (zaproszenie do własnej intymnej przestrzeni) i rozmowy	283
Taniec (uwalnianie od złych emocji – wyrażanie dobrych, wymiana energii, integracja)	284
Bliskość intymna dorosłych (historia określenia „seks”, wpływ na jakość życia, znaczenie dotyku, życie seksualne Polaków – fakty i mity)	285

STYL ŻYCIA A ZDROWIE

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko, Paulina Rosińska, Marek A. Motyka	290
10 zasad zdrowego stylu życia dla dorosłych, dzieci, sportowców	291
Prozdrowotny styl życia – definicja, zachowania profilaktyczne	293
Aktywność fizyczna	294
Sytuacja w Polsce, rekomendacja w USA, zalecenia dla dzieci i młodzieży	
wg WHO	294
Zagrożenia zdrowia i zgonu podczas aktywności fizycznej	298
Żywnienie	300
Piramidy żywienia (ujęcie historyczne i współczesne), inne współczesne	
formy obrazowania – MyPlate, Healthy Eating Plate, Chińska Pagoda	
Dietetyczna	301
Indeks glikemiczny (IG) i indeks sytości (IS)	305
Fruktoza a choroby metaboliczne	307
Wegetarianizm i weganizm – „nie jem tego, co ma oczy” i fleksitarianizm	308
Dieta śródziemnomorska i DASH – od lat najzdrowsze modele diet	310
Dieta sirtfood – nowa i modna	311
Nieprawidłowe odżywianie się	312
Badania w Polsce nad związkiem między tzw. energizerami	
a używaniem środków psychoaktywnych	314
Kontrowersje dotyczące badań naukowych w żywieniu	314
Narodowy Program Zdrowia (NPZ) na lata 2016–2020 i Narodowe	
Centrum Edukacji Żywnieniowej (NCEŻ).....	316

OTYŁOŚĆ DZIECI I DOROSŁYCH EPIDEMIA XX/XXI WIEKU

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko, Paulina Rosińska, Marek A. Motyka	317
Klasyfikacja wg ICD-10	318
Epidemiologia dorosłych i dzieci	318
Dane dotyczące dzieci i młodzieży	321
Pozostałe problemy dotyczące dzieci	323
Rozpoznanie otyłości i nadciśnienia tętniczego u dzieci	323
Problemy psychologiczne	324
Rozpoznanie otyłości u dorosłych (BMI, otyłość trzewna)	325
Rozpoznanie otyłości trzewnej	326
Postrzeganie otyłości na przestrzeni wieków	327
Rola adipocytów (leptyna, adipokiny)	330
Otyłość brzuszna (trzewna) – zagrożenie dla zdrowia	330
Związek otyłości brzusznej ze zdrowiem psychicznym. Podobieństwa	
z depresją?	333
Najczęstsze choroby spowodowane m.in. otyłością (cukrzyca typu 2,	
nadciśnienie tętnicze)	335

Cukrzyca typu 2	335
Nadciśnienie tętnicze	337
Psychologiczne aspekty otyłości	339
„Lek” na własne problemy	339
Związek z cechami osobowości; niska samokontrola czy/i sposób na nudę	340
Następstwa psychologiczne otyłości	341
Rola mikroflory bakteryjnej i błonnika w przewodzie pokarmowym	341
Otyłość a dieta	342
Żywność przetwarzana	342
Strategia przeciwdziałania	343
Uzależnienie od słodkiego smaku i żywności	344
Badania naukowe – potwierdzenia i kontrowersje	345
Współzależnienia	350
Bariatrya	352
Chirurgia bariatryczna – krótka historia, kwalifikacja do leczenia	352
Programy walki z otyłością i grupy wsparcia	355
ZABURZENIA SNU I CZUWANIA	
Paulina Rosińska	357
Klasyfikacja oraz definicje wg ICD-10, DSM-5 i ICD-11	358
Fazy snu	360
Procesy neurobiologiczne regulujące sen	361
Postępowanie diagnostyczne	362
Właściwe przygotowanie się do snu	364
Liczba godzin snu dla zdrowia; edukacja i proste porady przy zaburzeniach	365
STRES A ZDROWIE PSYCHOFIZYCZNE CZŁOWIEKA – CZĘŚĆ OGÓLNA	
Jerzy T. Marcinkowski, Paulina Rosińska, Zofia Konopielko	367
Choroby somatyczne i psychosomatyczne jako wyraz nieradzenia sobie ze stresem	368
Wybrane kwestionariusze służące do oceny związku zdarzeń z natężeniem stresu	369
Zaburzenia zdrowia psychicznego – narastający problem w Europie. Konieczność nasilenia działań profilaktycznych.....	370
Konieczność nasilenia działań profilaktycznych w obszarze zdrowia psychicznego	371
Zespół stresu pourazowego (PTSD)	371
Zarys historyczny	372
Częstość występowania, czynniki predysponujące, najbardziej traumatyczne wydarzenia	373
Objawy i ogólne zasady terapii	374

WYPALENIE ZAWODOWE – NARASTAJĄCY PROBLEM XXI WIEKU

Jerzy T. Marcinkowski, Paulina Rosińska, Zofia Konopielko	375
Kryteria rozpoznania wg ICD-10 i ICD-11	375
Historia pojęcia, przyczyny, czynniki ryzyka	376
Elementy wypalenia zawodowego a sposób traktowania podopiecznych/pacjentów	379
Zapobieganie	380

MOLESTOWANIE – MOBBING, MOLESTOWANIE SEKSUALNE,**MOWA NIENAWIŚCI**

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	382
Mobbing	382
Molestowanie seksualne	384
„Zły dotyk”	386
Mowa nienawiści	386
Czym jest mowa nienawiści – do kogo jest adresowana, uczucia ofiar. Przeciwdziałania	387
Specjaliści o hejcie w Internecie; jak reagować na hejt, gdzie zgłaszać, przepisy prawne w Polsce	389

ZESPÓŁ DZIECKA MALTRETOWANEGO

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	393
Klasyfikacja wg ICD-10, historia identyfikacji problemu	394
Historia	394
Rodzinne czynniki ryzyka zespołu dziecka maltretowanego i objawy u dziecka, które mogą wskazywać na maltretowanie	394
Zaniedbanie (przemoc pasywna) i odrzucenie	396
Maltretowanie fizyczne	397
Zespół dziecka potrząsanego (<i>shaken baby syndrome</i> , SBS)	399
Psychiczne krzywdzenie dziecka	400
Wykorzystywanie seksualne dziecka	400
Objawy u dziecka, które mogą sugerować przemoc seksualną; najczęstszy sprawcy	401
Zastępczy (przeniesiony) zespół Münchhausena (Münchhausen syndrome by proxy – MSBP)	402
Następstwa zespołu dziecka maltretowanego	405
Zasady postępowania w przypadku podejrzenia/stwierdzenia, że dziecko jest ofiarą przemocy. Obowiązki lekarza	405
Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży	407

OFIARY ZGWAŁCENIA

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	408
Następstwa psychiczne gwałtu, pomoc	408
PTSD po zgwałceniu	410
Pigułka gwałtu	411
Historia pigułki gwałtu	412
Zachowania profilaktyczne. Działania prawne w Polsce	413

ZAMIERZONE SAMOUSZKODZENIE/ZATRUCIE – „WOŁANIE O POMOC”

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	415
Klasyfikacja wg DSM-5 i ICD-10	416
Epidemiologia i historia rozpoznania problemu	417
Funkcje, doznania, metody samouszkodzenia	417
Postrzeganie samouszkodzeń przez społeczeństwo (też przez profesjonalistów) – znaczenie Internetu, terapia	420

PROBLEMY PSYCHOLOGICZNE ZWIĄZANE Z NAGŁĄ UTRATĄ

Paulina Rosińska	422
Przyczyny i fazy przystosowywania się	422
Pomoc	424

PROBLEMOWE SPOŻYWANIE ALKOHOLU

Marek A. Motyka	426
Wprowadzenie do problematyki uzależnień	426
Właściwe pojęcie uzależnienia, etymologia nazwy	427
Alkohol	428
Raport WHO	429
Problemy spowodowane nadużywaniem alkoholu, „narzędzia szczęścia” i naruszanie prawa także przez osoby handlujące alkoholem	429
Współuzależnienie, przemoc i sytuacja dzieci w rodzinie z problemem alkoholowym	431
Nieprawidłowe wzorce spożywania alkoholu	432
Zespół uzależnienia od alkoholu – diagnozowanie, kryteria kliniczne i metody kwestionariuszowe	434
Typologie uzależnienia	445
Fazy rozwoju uzależnienia od alkoholu	447
Koncepcje psychologicznych mechanizmów uzależnienia	448
Kobiety i mężczyźni a reakcja na alkohol – różnice	451
Problemy zdrowotne u osób nadużywających alkoholu	453
Polski system rozwiązywania problemów alkoholowych	456
Terapia uzależnień wzorowana na modelu Minnesota	457
Oddziaływania społeczne w terapii	458

Aplikacje (jeszcze niesprawdzone), które mają pomagać w wytrwaniu w abstynencji	459
Redukcja szkód – picie kontrolowane i inne metody	459
Farmakoterapia i metody niekonwencjonalne	460
Syndrom DDA (dorosłe dzieci alkoholików) – objawy i zasady terapii	461
Najbardziej charakterystyczne role przyjmowane przez dzieci w rodzinach z problemem alkoholowym a późniejsze zachowania jako DDA	462
Cechy osób z syndromem DDA – ogólnie	465
Terapia	466
PROBLEMY Z NADUŻYWIANIEM INNYCH NIŻ ALKOHOL SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH	
Marek A. Motyka	468
Wprowadzenie	468
Narkomania	469
Substancje psychoaktywne	471
Typy uzależnień od narkotyków	473
Przyczyny inicjacji narkotykowych i używania środków psychoaktywnych ...	474
Wybrane teorie, fazy rozwoju uzależnienia	478
Etapy rozwoju uzależnienia od narkotyków	483
Podział narkotyków, oddziaływanie na organizm ludzki	485
Działanie na organizm człowieka	486
Leki bez recepty (OTC) wykorzystywane w celach narkotycznych	488
Przykłady	489
Nowe substancje psychoaktywne – tzw. dopalacze	491
Krótka charakterystyka	491
Leczenie w Polsce. Społeczność terapeutyczna, profilaktyka uzależnień	493
Metody farmakologiczne	493
Stosowanie metod psychologicznych	494
Proponowane lektury poszerzające wiedzę o uzależnieniach	497
UZALEŻNIENIE OD NIKOTYNY. PAPIEROSY ZWYKŁE I PAPIEROSY ELEKTRONICZNE	
Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	500
Epidemiologia	500
Sytuacja w Polsce	501
Historia odkrycia związku palenia papierosów z ryzykiem raka płuc	502
Szkodliwe i potencjalnie rakotwórcze związki chemiczne.	
Ryzyko zdrowotne (czynnego i biernego) narażenia na dym tytoniowy	503
Przewlekła obturacyjna choroba płuc (POChP)	505
Wiedza w społeczeństwie na temat POChP w 2015 r.	506
Jak rzucić palenie?	507

E-papierosy i elektroniczne podgrzewacze tytoniu IQOS	509
Zasada działania i szkodliwości dymu (aerozolu) e-papierosów i IQOS – poznane już objawy chorobowe	510
Dane epidemiologiczne. Przeciwdziałanie w Polsce	512

DZIECI MATEK KORZYSTAJĄCYCH W CIĄŻY (NAWET OKAZJONALNIE) Z SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko, Marek A. Motyka	514
„Zachowania zdrowotne kobiet w ciąży” – spożywanie alkoholu	514
Alkoholowe zespoły płodowe – FAS i FASD	515
Metodologia – trudności	516
Spektrum alkoholowych uszkodzeń płodu – FASD	519
Wywiad i badanie przedmiotowe dziecka, kryteria rozpoznania, skala problemu w Polsce	520
FASD a ADHD	521
Picie alkoholu w ciąży możliwą przyczyną narkomanii dziecka	522
Testy na prawdopodobieństwo spożywania alkoholu w ciąży	523
Profilaktyka	524
Koszty ekonomiczne związane z FASD	524
„Zachowania zdrowotne kobiet w ciąży” – nikotynizm	525
Zespół u dziecka – matka paląca podczas ciąży (MSDP)	526
Płodowy zespół tytoniowy (FTS)	526
Dane epidemiologiczne MSDP	527
Wpływ palenia ciężarnej na przebieg ciąży i jej zdrowie, a także zagrożenia życia i zdrowia dziecka	527
MSDP a ADHD u dziecka	528
Dzieci matek używających w ciąży substancji psychoaktywnych (także niektórych leków bez recepty)	529
Negatywne oddziaływanie wybranych substancji psychoaktywnych na ciążarną i jej dziecko	529
Współczesne obserwacje socjomedyczne ciężarnych używających środków psychoaktywnych i alkoholu	531

UZALEŻNIENIA BEHAVIORALNE (CZYNNOŚCIOWE)

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	533
Definicja i klasyfikacja	533
Historia. Kryteria rozpoznania według Goodmana	534
Elementy szczegółowej diagnozy	536
Rodzaje uzależnień behawioralnych	536
Przykłady uzależnień behawioralnych	538
Patologiczny hazard	538
Uzależnienie komputerowo-internetowe	539

ZABURZENIA ŻYWIENIA I ODŻYWIANIA

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko, Paulina Rosińska, Marek A. Motyka	541
Klasyfikacja wg ICD-10 i ICD-11	541
Ortoreksja	542
Historia	542
Epidemiologia, problemy z klasyfikacją zaburzenia	543
Objawy, kilka podstawowych pytań z testu na ortoreksję	545
Anoreksja i bulimia	546
Zaburzone postrzeganie własnego ciała i tego następstwa	547
Lalka Barbie – „wzorzec” kobiecego ciała	548
Jak pomóc osobie chorej?	548
Pregoreksja (<i>pregnancy</i> – ciąża i <i>anorexia</i>)	549
Dziecko matki z pregoreksją	550
Drunkoreksja (alkoreksja)	551

KULT CIAŁA A ZDROWIE PSYCHOFIZYCZNE I DOBROSTAN SPOŁECZNY

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	553
Dbałość o dobry wygląd – badania w Polsce	554
Ozdabianie ciała	555
Tatuże – historia, rodzaje, zagrożenia zdrowotne	555
Piercing (kolczykowanie) – motywacja, rodzaje, przeciwwskazania, ryzyko zdrowotne	565
Tatuże, piercing a przynależność do grupy społecznej	566
Tatuże, piercing a zachowania ryzykowne młodzieży	567
Postrzeganie tatuowania ciała, piercingu przez lekarzy, przeciwwskazania i powikłania	569
Medycyna estetyczna	571
Estetoreksja	572
Estetologia medyczna jako gałąź humanizmu	572
Symbole seksu, urody i popularności a szczęśliwe życie	573
Dlaczego kobiety powiększają usta i piersi?	574
Ginekologia plastyczna i „męska ginekologia estetyczna”	575
Toksyna botulinowa (botoks)	577
Liposukcja i lipotransfer (przeszczep własnego tłuszczu – lipolifting)	578
Kulturystyka	580

CIELESNE ZABURZENIA DYSMORFICZNE (BDD) – DYSMORFOFOBIA

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko, Paulina Rosińska	581
Klasyfikacja DSM-5, ICD-10, ICD-11	581
Częstość występowania, objawy	583
Estetoreksja	584
Tanoreksja	585
Bigoreksja	587

PACJENT NA TROPIE CHOROBY

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	591
Hipoochondria – historia, klasyfikacja	591
Historia	591
Klasyfikacja DSM	592
„Dr Google” a cyberchondria	594
Cyberchondria a osobowość	594
Problemy zawodowe autorów	595
Zespół Münchhausena	596

ZAKAŻENIA ZAKŁADOWE/SZPITALNE

Jerzy T. Marcinkowski, Zofia Konopielko	597
Antybiotykooporność bakterii poważnym współczesnym zagrożeniem	597
Zakażenia zakładowe/szpitalne – definicja, sytuacja w Polsce i na świecie	598
Patogeny alarmowe	601
Zalecenia na czas pandemii COVID-19	605
Profilaktyka zakażeń szpitalnych – izolacja, higiena rąk	607
Środki ochrony indywidualnej. Prawidłowe procedury przy zdejmowaniu odzieży ochronnej	610
Roboty AGV w szpitalach	612

ORZEKANIE O ZAKAŻENIACH SZPITALNYCH I INNEGO RODZAJU**BŁĘDACH MEDYCZNYCH**

Jerzy T. Marcinkowski, Aneta Klimberg	615
Portal orzeczeń sądów powszechnych – możliwa rola edukacyjna	616

MEDYCYNA PRACY

Jerzy T. Marcinkowski, Aneta Klimberg	618
Służba medycyny pracy (SMP) i zadania	618
Profilaktyczna ochrona zdrowia pracownika	619
Najwyższe dopuszczalne stężenia substancji toksycznych i fizycznych czynników szkodliwych w środowisku pracy	620
Wypadek przy pracy, choroba zawodowa, choroba parazawodowa związana z pracą	621

INSTYTUCJE ZAJMUJĄCE SIĘ MEDYCYNĄ PROFILAKTYCZNĄ

Jerzy T. Marcinkowski	623
Centralny Instytut Ochrony Pracy (CIOP)	623
Państwowa Inspekcja Sanitarna	623
Światowa Organizacja Zdrowia – World Health Organization	624
Centers for Disease Control and Prevention (CDC)	625
One Health (WHO, CDC)	626

